

Lärare mot fritidshems möjlighet att arbeta med språk och kommunikation på fritidshemmet

Av: Jonas Lenman och Markus Petersen

Handledare: Liza Haglund
Södertörns högskola | Institutionen för kultur och lärande
Kandidat 15 hp
Fritidspedagogik | Höstterminen 2023
Grundlärarutbildning med interkulturell profil

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Abstract

Title: Possibilities for teachers in leisure homes to work with language and communication.

Our purpose with this study is to contribute with research of how teachers in leisure homes view their work regarding language and communication in the curriculum.

The questions we will try to answer is how teachers in leisure homes describe their work with language and communications and what the roles of these teachers implies in their practical work.

To answer these questions we used a qualitative method where semi-structured interviews have been the base of our research. We have interviewed five different teachers in leisure homes in four different schools around Stockholm with different backgrounds. All of them have at least three years of experience in the field.

These interviews we analyzed using two different perspectives, which are role theory and curriculum theory.

The result shows that teachers in leisure homes view language and communication as their arena in the school environment where they get to work with ethical questions and core values where pupils' language and communications with each other can be confronted and discussed. The result also shows that different expectations on the teachers contributes to making their roles diffused and in extent makes it harder to plan their work with language and communication.

In conclusion we will describe how expectations and different roles affect the teachers work with language and communications based on their ideals and core values.

Keywords: leisure homes, language and communication, curriculum theory, role theory

Sammanfattning

Titel: Lärare mot fritidshems möjlighet att arbeta med språk och kommunikation i fritidshemmet.

Vårt syfte med den här studien är att bidra med forskning om hur lärare mot fritidshem ser på sitt arbete gällande den del i läroplanen som berör språk och kommunikation. Den frågeställning som vi försöker få svar på är hur lärare mot fritidshem beskriver sitt arbete med språk och kommunikation och vad innebär fritidshemslärares roll i det praktiska arbetet med området språk och kommunikation på fritidshemmet. För att få svar på vår frågeställning så har vi använt oss av en kvalitativ metod där semistrukturerade intervjuer har varit basen för vår forskning. Vi har intervjuat fem olika lärare mot fritidshem på fyra olika skolor i Stockholm med olika bakgrunder men alla med minst tre års erfarenhet av yrket. Dessa intervjuer har vi analyserat från två olika perspektiv som är rollteoretiskt samt läroplansteoretiskt.

Resultatet visar på att lärare mot fritidshem ser språk och kommunikation som sin arena i skolan där de verkligen får arbeta med etiska frågor och även med värdegrund där bland annat sättet som eleverna talar på kan konfronteras och diskuteras kring. Resultatet visar även på att olika förväntningar på fritidshemslärarna gör att deras roller blir mer oklara och att det gör det svårare att planera sitt arbete mot språk och kommunikation.

Slutsatsen kommer att beskriva hur förväntningar och olika roller påverkar hur lärare mot fritidshem arbetar med språk och kommunikation utifrån sina ideal och värdegrunder.

Nyckelord: fritidshem, språk och kommunikation, läroplansteori, rollteori

Innehåll

Abstract.....	2
Sammanfattning.....	3
1.0 Inledning och bakgrund	5
2.0 Syfte	5
2.1 Frågeställningar	6
3.0 Tidigare forskning	6
4.0 Teoretisk bakgrund: Rollteori	11
4.1 Teoretisk bakgrund: Läroplansteori	12
5.0 Metod.....	13
5.1 Undersökningsmetod	13
5.2 Urval	13
5.5 Genomförande	14
5.6 Intervju	14
5.7 Databearbetning och Transkribering.....	14
5.8 Forskningsetiska aspekter	15
5.9 Arbetsfördelning	15
6.0 Resultat och analys	15
6.1 Rollteori	16
I den här delen så presenteras ett avsnitt där det empiriska materialet har analyserats med hjälp av de begrepp som vi tog upp i den teoretiska bakgrunden, <i>förväntningar och rolloklarhet</i>	16
6.2 Förväntningar	16
6.3 Rolloklarhet	18
6.4 Medborgarideal	20
6.5 Den dolda läroplanen	22
7.0 Avslutande diskussion	24
7.1 Metoddiskussion.....	25
8.0 Referenslista.....	26
Bilaga 1 Intervjuguide	28

1.0 Inledning och bakgrund

När lgr11 (Skolverket 2011) introducerades med den nya skolreformen så skapades en ny läroplan för fritidshemmet, med det så ändrades målen för fritidshemmet från att vara mer socialpolitiskt lagd till mer utbildningspolitisk som skulle komplettera läroplanen till skolan (Haglund 2018, s. 76).

Titeln fritidspedagog blev nu ändrat till lärare mot fritidshem och utbildningen innebar en högskoleexamen som skulle vara en del av två världar där det socialpolitiska och utbildningspolitiska skulle mötas. Nu är det närmare ett decennium sen den första kullen lärare mot fritidshem tog examen och tidigare forskning (Haglund 2018, s. 89, Karlsudd och Dahl 2022, s. 26) visar att ledning som rektorer har ännu inte helt anammat den nya rollen till verksamheten. Detta har medfört en nedprioritering av fritidshemmet där lärare mot fritidshem tas från fritidshemsrelaterade uppgifter för att stärka upp i klassrummet eller används som resurspedagoger. På grund av denna nedprioritering försvinner även planering som är tänkt att planera aktiviteter som syftar till att möta de områden som är formulerade i läroplanen (Skolverket 2022) i fritidshemmet.

Den här studien kommer rikta in sig på den del av läroplanen som handlar om språk och kommunikation och som beskrivs med att samtala, lyssna ställa frågor samt framföra egna tankar, åsikter och argument om olika områden, till exempel etiska frågor och vardagliga händelser (Skolverket 2022). Att vi valt den här delen är för att det ofta är den som är svårast att arbeta med när det är stora barngrupper och brist på personal (Ludvigsson och Falkner 2019, s. 23). Det är även den del av läroplanen som mest riktar in sig på att uppmärksamma enskilda elever och ge dem en plattform att få möjlighet att diskutera med vuxna om sina liv och vad som är viktigt för dem och inte minst det som skapar goda samhällsmedborgare vilket har varit grunden i fritidshemspedagogik sedan läroplanen från 1962 (Skolverket 1962)

2.0 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur lärare mot fritidshem ser på sitt arbete gällande den del i läroplanen som berör språk och kommunikation.

2.1 Frågeställningar

Hur beskriver lärare mot fritidshem sitt arbete med språk och kommunikation?

Vad innebär fritidshemslärares roll i det praktiska arbetet med området språk och kommunikation på fritidshemmet?

3.0 Tidigare forskning

I Karlsudd och Dahls (2022) explorativa studie “Att avlasta eller avlastas? Lärare i fritidshems uppfattningar om sin arbetssituation och behovet av lärarassistenter” om fritidshemslärares arbetsuppgifter så fokuseras det på behovet av lärarassistenter som kan ta över de uppgifter som fritidshemslärare anser inte bör ingå i deras roll. Studien är genomförd genom både kvantitativa och kvalitativa metoder där både enkäter och seminariegrundade uppgifter har dokumenterats av Karlsudd och Dahl där deras urval har varit legitimerade lärare mot fritidshem.

Studien har som syfte att undersöka hur lärare i fritidshem ser på sin profession i termer av arbetssituation och arbetsuppgifter samt verksamhetens eventuella behov av lärarassistenter (Karlsudd och Dahl 2022, s. 8). Studien tar upp bristen på tid till det pedagogiska uppdraget på grund av arbetsuppgifter som idealiskt inte bör falla på fritidshemslärares axlar.

Resultatet visar på den stora mängd arbetsuppgifter som lärare mot fritidshem har i sin typiska arbetsdag. Det handlar om skolrelaterade uppgifter, lokalvård, tillsyn och uppsikt, extra omsorg och omvårdnad, insatser vid dagens början och slut, köksuppgifter, material relaterade uppgifter samt administrativa uppgifter (Karlsudd och Dahl 2022, s. 13). Den mängd uppgifter som lärare mot fritidshemslärare förväntas bistå med uppslukar därmed det pedagogiska ansvar och lärande som yrkesrollen kräver av läroplanen (Skolverket 2022).

Resultatet visar att likt arbetsuppgifterna så är åsikterna från fritidshemslärare också väldigt splittrade vari deras uppdrag ligger, där en grupp förhåller sig närmare den äldre fritidspedagogiska rollen där omsorg och socialt lärande var i fokus och en annan grupp närmar sig mer det skolinriktade uppdraget som handlar om att vara ett komplement till skolan (Karlsudd och Dahl 2022, s. 5).

Karlsudd och Dahl (2022, s. 25 – 26) argumenterar på att när det är bristande tydlighet av rollen som fritidshemslärare så blir också uppdraget otydligt. Fritidshemslärare blir fördelade avlastning till grundskollärare och med det bristande pedagogisk planering som resulterar i att fritidshemmets uppdrag blir lidande till förmån för andra uppgifter. Vår studie kommer även att rikta in sig mot tydlighet av rollen som fritidshemslärare och hur det påverkar arbetet i skolan.

Ludvigsson och Falkners (2019) artikel “ Fritidshem - ett gränsland i utbildningslandskapet: Lärare i fritidshems institutionella identitet” utforskar hur lärare mot fritidshem beskriver sin yrkesroll och sin yrkesidentitet. De utforskar även den ständiga dragkampen gentemot rektorer och grundlärare för att hävda sin plats i skolans värld.

Syftet med studien är att analysera hur lärare mot fritidshem ger uttryck för en gemensam förståelse för sitt uppdrag – en institutionell identitet – utifrån fritidshemmets position i utbildningslandskapet (Ludvigsson och Falkner 2019, s. 15). Studien genomfördes genom fokusgrupper där flera yrkesverksamma lärare mot fritidshem fick diskutera sin yrkesroll och vad som kännetecknar den samt hur de aktivt vill arbeta mot de direktiv som är satta utifrån läroplanen mot fritidshem.

Resultatet visar på de strukturella problem som finns i fritidshemmet där personaltäthet, utbildad personal, stora barngrupper och små lokaler påverkar hur lärare mot fritidshemmet kan arbeta utifrån de stadgar som finns i läroplanen. Det beskrivs även hur fritidshemslärare beskriver sig själva som flexibla men att flexibiliteten är ett tvåeggat svärd där den på ena sidan hjälper lärare mot fritidshem att ha kontroll över sin elevgrupp. På den andra sidan utnyttjas flexibiliteten genom att lärare sätts in som vikarier för den obligatoriska skolan på deras pedagogiska bekostnad (Ludvigsson och Falkner 2019, s. 22 – 23) Resultatet visar på den maktobalans som finns mellan grundlärare och rektorer gentemot lärare mot fritidshem och genom att anpassa sig mot dem och den obligatoriska skolan så försvinner den yrkesidentitet som fritidspedagoger tidigare haft innan “skolifieringen” av fritidshemmet (Ludvigsson och Falkner 2019, s. 24).

Forskarna menar att för att få ett framgångsrikt fritidshem så behövs det en god samverkan mellan grundlärare och lärare mot fritidshem som ska vara ledd av rektor, annars hamnar de svårsmätta mål som tar avstamp i elevers behov och intressen i kläm. (Ludvigsson och Falkner

2019, s. 24 – 25). Den här forskningen vidrör vår studie med inriktningen på hur arbetet på fritidshemmet fungerar och hur rollen som fritidshemslärare måste bli mer erkänd och tydlig.

Björn Haglunds (2018) etnografiska studie *”Men dom flesta har en liknande situation”*. Ett narrativ om bristande personella resurser och omgivningens begränsade förväntningar fokuserar på fritidshemsläraren Ann på fritidshemmet Blåhaken och hennes yrkesverksamma vardag. Här beskrivs den problematik som är vanlig med fritidshem idag med utbildad personal, en maktobalans gentemot klassrummet som prioriteras och få möjligheter att kunna följa den läroplan (Skolverket 2022) som finns för fritidshemmet.

Syftet med studien beskrivs med ”att komplettera befintlig statistik med en etnografiskt inspirerad studie som mer i detalj kan ge en vardagsbeskrivning av verksamhetens villkor. På så vis kan det vardagliga arbetet på ett fritidshem problematiseras och ge en personlig upplevelse av hur arbetet där, yrkesidentiteten och de krav och möjligheter som hanteras för att leva upp till styrdokumentens riktlinjer upplevs.” (Haglund 2018, s. 77)

Studien följer en narrativ form och beskriver hur fritidshemmet nedprioriteras i förmån till andra delar av skolan och den utbildade personalen förväntas ta ansvar för kvalitativ utveckling av fritidshemmet (Haglund 2018, s. 88), ansvara för pedagogisk verksamhet och att göra det med en svag bemanning på stora barngrupper. Haglund drar slutsatsen att bristen på planeringstid påverkar arbetet mot ett kvalitativt fritidshem och fritidshemmet blir då en form av barnpassning i stället för det kompletterande till skolan som utgår från läroplanen (Haglund 2018, s. 89).

Haglund menar att bristen på utbildad personal gör att personal som är utbildad får ta alltför mycket ansvar och att den uppgiften snabbt blir övermäktig. Haglund påpekar också att bristerna i fritidshemmet kommer från att förväntningarna från både vårdnadshavare och ledning oftast handlar om omsorg och inte den utbildningspolitiska riktningen som Skolverket vill ha. (Haglund 2018, s. 89–90). Vår studie kommer även den ta upp de förväntningar som finns på fritidshemsläraren samt fritidshemmet och hur lärarna beskriver sitt arbete med språk och kommunikation i läroplanen.

I Anna-Liisa Närvänen och Helene Elvstrand studie “På väg att (om)skapa fritidshemskulturer - Om visioner, gränsdragningar och identitetsarbete” som bygger på ett aktionsforskningsprojekt där tre skolor och åtta fritidshemsavdelningar deltog, syftet var att lärare mot fritidshem skulle initiera, genomföra och utvärdera utvecklingsarbetet på det egna

fritidshemmet. Närvänen och Elvstrand påpekar att många forskare menar att skolans styrdokument ger lite handledning i hur målen ska nås samt hur viktiga nyckelord som exempelvis meningsfull fritid, ska tolkas och användas i praktiken. En liknande vaghet gäller de professionella yrkesroller och pedagogiska sätt att arbeta på fritidshemmet och i skolan. Dessa små brister som finns i styrdokumentet bidrar till en organisatorisk osäkerhet, samtidigt som den ger en frihet att tolka målen i relation till verksamheten (Närvänen och Elvstrand 2014, s.12).

Studien belyser de strukturella hinder som finns. Många pedagoger talar om att svårigheter i det dagliga arbetet, tidsbrist och för få vuxna är de vanligaste hindren. En saknad av att kunna utveckla ett arbetssätt som skapar framgång för de utmaningar som lärare ställs inför är stort, de stora barngrupperna upplevs som stressande både i det praktiska arbetet och i förhållande till elevernas trygghet. Författarna lyfter andra studier som belyser problematiken med pedagogers uppfattning om yrkesroller och samverkan samt en påfrestande arbetssituation (Närvänen och Elvstrand 2014, s. 17).

Resultatet visar skillnader på att gårdagens fritidshem i större utsträckning var integrerade i skolan än vad dagens fritidshem är. Fritidspedagogernas kompetens utnyttjades i skolmiljön och efterfrågades i exempelvis värdegrundsarbete. I dagens skola framgår det att dessa typer av aktiviteter inte finns i samma utsträckning. Förändringen i fritidspedagogernas yrkesroll upplevs som stor och den ”nya” yrkesrollen framstår som oklar och svår att förhålla sig till. Resultatet visar även att arbetsuppgifterna som fritidspedagogerna får nu i skolan upplevs mer som assisterande roller och utförande av uppgifter som delegeras av klassläraren, exempelvis stöd för elever under lektionstid (Närvänen och Elvstrand 2014, s. 18).

Resultatet i studien visar på svårigheter att komma samman och en avsaknad av forum där fritidspedagogiska diskussioner kan ta plats. Det visas även på att fritidshemslärarna blev tilldelade en assistentposition i förhållande till undervisande lärare vilket skapade en större otydlighet gällande handlingsutrymme. Den maktbalans som nu råder mellan lärare och fritidshemslärare är uttalad. Lärarnas yrkesroll på fritidshem har blivit otydlig, inte minst i förhållande till skolan (Närvänen och Elvstrand 2014, s. 22). Då vår studie lägger fokus på hur möjligheter ser ut för fritidshemslärare att arbeta med språk och kommunikation på fritidshemmet är det relevant att koppla detta till studier som lägger fokus på olika sätt att arbeta för fritidshemslärare samt hur hinder och möjligheter ser ut.

I artikeln ”Att jag kallar mig själv för lärare i fritidshem uppfattar jag skapar en viss provokation”. Om de nya grundlärarna med inriktning mot arbete i fritidshem. Beskrivs ett långitudinellt forskningsprojekt där syftet är att studera en nykonstruerad lärargrupp, lärare mot fritidshems inträde i och första fem åren i arbetslivet. Detta har genomförts med hjälp av enkäter och intervjuer före examen och ett halvår in i yrkeslivet. Enkäterna speglar studenternas förväntningar innan arbetslivet och vilka utmaningar och glädjestunder de stött på under denna period (Ackesjö, Nordänger och Lindqvist 2016, s. 88).

Studien belyser att en majoritet av studenterna ser den stora utmaningen med sitt nya arbete att de vill bidra till att utveckla fritidshemsverksamheten och pedagogernas status. De strävar efter att bli accepterade och att yrkesrollerna på skolan ska vara jämlika. Det visas en medvetenhet att det kommer att bli kämpigt att övertala ledning och vårdnadshavare om fritidspedagogikens viktiga del i barns lärande (Ackesjö, Nordänger och Lindqvist 2016, s. 95).

Resultatet visar att det inte finns tid och utrymme att arbeta på det pedagogiska sätt som lärare mot fritidshem önskar. Att arbeta pedagogiskt och skapa spännande lärarsituationer i kreativa miljöer har inte gått att uppfylla. Här förklaras också utmaningar som att verkligheten inte speglar den bild som beskrivs i utbildningen. En stor del är upplevelsen är att skolan kommer i första hand och sedan förskoleklass och till sist fritidshemmet. Tid för samplanering är liten och ett stort ansvar för fritidshemmets utveckling läggs på enskilda pedagoger (Ackesjö, Nordänger och Lindqvist 2016, s. 100).

Resultatet visar även att de nya examinerade lärarna behöver slåss för sin plats på skolan. Stå upp för sitt engagemang och bevisa att de besitter nya kunskaper som skiljer dem från övriga kollegor. Stå upp för att de faktiskt är lärare i fritidshem och inte pedagoger i fritidshem, visa att denna nya profession har en given plats på skolan (Ackesjö, Nordänger och Lindqvist 2016, s. 103). Den här forskningen berör vår studie och det området vi studerat och lyfter den problematik som finns på fritidshemmet gällande planering, ansvar och arbetet på fritidshemmet.

4.0 Teoretisk bakgrund: Rollteori

Vi kommer i denna studie analysera vårt resultat med begrepp från rollteorin (Axelsson och Thylefors 2018, s. 59).

Enligt Thylefors intar vi olika roller på arbetsplatsen och det ställs olika förväntningar på dessa roller när en arbetsuppgift ska utföras. Thylefors definierar begreppet rollteori och dess innebörd med hjälp av Vilhelm Auberts (1970) definition citerat "Roller är summan av de normer och förväntningar som hänför sig till en viss uppgift eller position" (se Axelsson och Thylefors 2018, s. 59). *Förväntningar* är ett centralt rollbegrepp och framträder från olika perspektiv. Exempelvis har en nyanställd förväntningar på sig själv i sin nya roll på arbetsplatsen. Även arbetsgivaren och de nya kollegorna har förväntningar på den nya kollegan om vad denne ska göra och hur det ska göras. Även besitter den anställde en uppfattning om vad de andra förväntar sig av denne.

Thylefors tar även upp 'informella förväntningar' och 'formella förväntningar' på olika roller inom en arbetsplats. Formella förväntningarna är från arbetsbeskrivningar och de områden som finns på arbetsplatsen, hur en arbetsuppgift genomförs och hur vi tar oss an arbetsuppdraget (Axelsson och Thylefors 2018, s. 59). De informella förväntningarna innehåller ofta stereotypa inslag enligt författaren, exempelvis att vi har förväntningar på att en parkeringsvakt kanske ska vara bestämd och lite otrevlig. När vi möter någon som framträder trevligt och förstående kan vi bli ställda för våra förväntningar överensstämmer inte med verkligheten (Axelsson och Thylefors 2018, s. 60).

Ytterligare ett begrepp som vi kommer att använda i analysen är *rolloklarhet*. Författaren förklarar rolloklarhet som en del i att exempelvis trygghet och trivsel är viktigt på en arbetsplats. För att en anställd ska trivas är det viktigt att arbetsbeskrivningen och arbetsuppgifterna är tydliga och konkreta, annars kan det uppstå en rolloklarhet. Detta kan skapa en missnöjdhet bland personalgruppen samt en irritation vilket kan leda till en rollkonflikt. Det kan mynna ut till samarbetsvårigheter och osämja inom personalgruppen. Illegitima arbetsuppgifter beskrivs av författaren som uppgifter som bedöms ligga utanför arbetstagarens formella roll och gränsar till rolloklarhet och rollkonflikter (Axelsson och Thylefors 2018, s. 61).

Thylefors menar även att rolloklarhet skapar osäkerhet bland grupper av människor och försvårar samarbete mellan kollegor. Perceptuella mål, såsom rolloklarhet, uppstår ofta från

vanliga problem. Det är oftast tydligt vad som ska uppnås och vilka målen är, den stora frågan är dock hur man uppnår detta. Mål och uppgifter anses ofta vara abstrakta och därför inte riktigt nödvändiga. Det som verkligen behövs är färdigheter och metoder. Det finns också olika sätt att nå samma mål, vilket delvis förklarar varför medarbetargrupper har svårt att hitta tydliga riktlinjer och acceptera olika förhållningssätt för att nå sina mål (Axelsson och Thylefors 2018, s. 61 – 63).

4.1 Teoretisk bakgrund: Läroplansteori

Läroplansteori kommer traditionellt utifrån att man analyserar hur läroplaner utformas och i vilken riktning kunskapsnivåer ska nås. Läroplaner är heller inte utformad slumpmässigt eller neutralt utan är präglad av rådande sociala, ekonomiska och kulturella förhållanden samt resultatet av politiska kompromisser (Holmberg 2022, s. 111).

Holmberg (2022) delar upp teorin i mindre begrepp som kommer användas i den här studien. Vi kommer analysera resultatet med begreppet medborgarideal där rådande kunskapssyn och hur läroplanen används för att styra fritidshemmet och i förlängningen samhället (Holmberg 2022, s. 110). Ett deltagande medborgarideal som syftar till att skapa demokratiska medborgare syns framför allt i den del av läroplanen vi fokuserar den här studien på, det vill säga Språk och kommunikation. Wahlström (2023) menar att medborgaridealet i Lgr22 (Skolverket) har en riktning i ett rättvisorienterat medborgarideal som innebär att medborgare ska kunna analysera och diskutera rättvisaspekter i sociala samtal. Detta går också att återfinna i läroplanen under språk och kommunikation som säger eleverna ska ställa frågor samt framföra egna tankar, åsikter och argument om olika områden, till exempel etiska frågor och vardagliga händelser (Skolverket 2022).

Fortsättningsvis så kommer vi ta upp begreppet *den dolda läroplanen* som innebär att vi kommer titta närmare på diskrepansen mellan den formulerade läroplanen och hur den realiserar i undervisningen. Den dolda läroplanen utgår från den så kallade tyst kunskap som kommer från de praktiker undervisande lärare använder sig av som inte står med i läroplanen. Begreppet myntades av Philip Jackson under observationer av klassrum där han såg hur elever tränades i att framför allt vänta på sin tur och att ha tålamod under lektionerna (Broady 1980, s. 10). Det här begreppet blir intressant i det sammanhang att språk och kommunikation är den del av läroplanen där det kommer mest från egna värderingar och vad undervisande lärare ser som en del i en viktig kommunikation eller språkbruk.

5.0 Metod

Här kommer vi redovisa valet av metod och de urval vi gjort. Vi kommer att visa hur vi bearbetat den kvalitativa data som framkommit under de intervjuer som gjorts inom ramen för studien samt hur vi använt oss av etiska principer.

5.1 Undersökningsmetod

Som undersökningsmetod har vi använt oss av kvalitativa intervjuer, intervjuerna kommer att vara centrala för att besvara våra forskningsfrågor. Att intervjuva människor som arbetar i olika sociala miljöer bidrar till en djupare förståelse för hur arbetssituationen ser ut i denna miljö (Eriksson-Zetterquist och Ahrne 2015, s. 35).

För att vara mer exakt har vi använt oss av semistrukturerade intervjuer (Patel och Davidson 2019, s. 81 - 82) vilket innebär mer ingående att forskaren har bestämt några frågor utifrån ett tema som berörs men den personen som blir intervjuad har stor möjlighet att utforma sina svar. Poängen med en kvalitativ intervju är att uppmärksamma och identifiera egenskaper i den intervjuade uppfattningen om ett fenomen. Den som intervjuar och intervjupersonen är båda medskapare i samtalet och den som intervjuar ska hjälpa respondenten att bygga upp ett meningsfullt resonemang kring det studerade fenomenet.

Syftet med studien är att beskriva hur väl språk och kommunikation används och arbetas med på fritidshemmet och vilken betydelse den har för elevernas utveckling och lärande. Upplever fritidshems lärarna att det finns möjlighet att arbeta med detta och har lärarens roll betydelse för dessa möjligheter eller de hinder som finns.

5.2 Urval

Urvalet av skolor är ett så kallat bekvämlighetsurval. Det innebär att vi tidigare haft kontakt med dessa skolor som alla ligger i ett socioekonomiskt och mångkulturellt område. Urvalet av lärare gick till så att vi tillfrågade fem fritidshemslärare som vi genom gemensamma kontakter var bekanta med. Datainsamlingen genomfördes på tre olika skolor med fem lärare mot fritidshem i Stockholmsområdet. På skolorna har vi genomfört intervjuer med lärare mot fritidshem som möter och arbetar med eleverna under skoltid och på eftermiddagarna på fritidshemmet. Då vi ville komma i gång med intervjuerna så snabbt som möjligt besökte vi skolorna för att få svar direkt på vilka av de tillfrågade lärarna mot fritidshem som ville delta.

En lärare mot fritidshem kontaktades via mejl vilket ledde till en mer utdragen process gällande bokning av tid för intervjun. Alla samtal om intervjuerna skedde personligen med lärarna och i samtalet berättade vi syftet med intervjun och vad examensarbetet skulle handla om.

5.5 Genomförande

Genomförandet av den här studien började med att kontakta de lärarna mot fritidshem som vi hade i åtanke för att se om det fanns ett intresse av att bli intervjuad. Vi beskrev studiens syfte och att intervjuerna kommer handla om hur arbetet på fritidshemmet ser ut kring språk och kommunikation och hur deras egen roll kan påverka arbetet på fritidshemmet. Alla lärare mot fritidshem som vi kontaktade tackade ja och vi bokade in intervjuerna följande veckor.

Vi delade upp intervjuerna på ett sådant sätt att Markus gjorde tre och Jonas gjorde två, detta var det smidigaste sättet utifrån ett geografiskt perspektiv. Innan vi började intervju informerades respondenten en sista gång om syftet med examensarbetet och ändamålet med intervjun. Vi informerade respondenterna om vetenskapsrådets fyra etiska principer vilka vi beskriver i detaljer på sidan 15.

5.6 Intervju

Under intervjuerna har vi använt oss av inspelningsfunktionen på våra smartphones, flygplansläge har varit aktiverade för att undvika att inspelningen hamnar i fel händer. Vi placerade våra telefoner nära våra respondenter så att deras svar skulle höras tydligt. Totalt genomfördes fem olika intervjuer på respondenternas arbetsplatser.

Informant 1, intervjun varade i 25.10 min

Informant 2, intervjun varade i 19.06 min.

Informant 3, intervjun varade i 49.03 min

Informant 4, intervjun varade i 24.40 min.

Informant 5, intervjun varade i 35.18 min.

5.7 Databearbetning och Transkribering

Intervjuerna har transkriberats och från detta har vi fått fram vårt resultat och gjort vår analys. Transkribering innebär att göra om ljudmaterial till text, detta bör göras så fort som möjligt efter att intervjun är gjord, då intrycken från intervjun är nya (Eriksson-Zetterquist och Ahrne 2015, s. 63).

5.8 Forskningsetiska aspekter

I den här studien har vi använt oss av de etikregler som Vetenskapsrådet har tagit fram. Informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet är de etiska regler vi utgått ifrån. Vi har innan intervjuerna informerat respondenterna om studiens syfte och vad deras medverkan kommer att medföra, detta bidrar till en förståelse för vad intervjun kommer undersöka. Konfidentialitetskravet betyder att alla uppgifter berörda personer och skolors uppgifter kommer att förvaras på ett sätt att obehöriga inte kan ta del av informationen. Samtyckeskravet innebär att respondenterna deltar i studien frivilligt men har när som helst rätt att avbryta sin medverkan. Nyttjandekravet betyder att all insamlad information respondenterna lämnar, kommer att användas enbart i den här studien, efter studien kommer all data att tas bort (Patel och Davidson 2019, s. 83).

5.9 Arbetsfördelning

Jonas: Bakgrund, abstract/sammanfattning, läroplansteori och avslutande diskussion

Markus: Metod, rollteori, och metoddiskussion

Jonas och Markus: syfte, frågeställning, tidigare forskning, teoretisk bakgrund, resultat. Alla delar av arbetet har reviderats och förbättrats tillsammans för att skapa ett tydligt sammanhang och syfte med studien. Vi har även haft en daglig kontakt genom arbetets gång för att bolla idéer och tankar.

6.0 Resultat och analys

Resultatet visar att det råder en viss meningsskiljaktighet gällande hur man arbetar med språk och kommunikation. Av de fritidshemslärare vi har intervjuat så tolkar vissa det nästan bokstavligt att det handlar om språkbruket eleverna använder och kommunikationen mellan elev och elev samt elev och lärare. Andra har tolkat språk och kommunikation mer hur eleverna ska tolka omvärlden med bland annat källkritik men också med nästan schemalagda lektioner där eleverna ska få tillfälle att ta upp främst etiska frågor.

Vid tolkningar av språk och kommunikation som handlar om elevernas språkbruk så kan vi också se hur egna värderingar och medborgarideal som fritidshemslärarna tycks realisera i undervisningen. Trots olika tolkningar så visar vårt resultat på att språk och kommunikation ses som bland de viktigare centrala innehållen att arbeta mot samtidigt som många känner en viss svårighet att få till det rent konkret gällande lektionsplanering och tidsutrymme.

Resultatet visar att lärarna till stor del saknar styrning från ledning vilket leder till oklara förväntningar på fritidshemslärarna, detta påverkar också arbetet med bland annat språk och kommunikation. Några av lärarna kände också ett visst motstånd från sina kollegor att arbeta utifrån läroplanen vilket ledde till att det inte blev ett kollegialt arbete gällande språk och kommunikation utan ett mer individuellt initiativtagande från fritidshemslärarna.

Lärarna beskriver också att de lätt hamnar i underläge till mentorerna och att deras arbete inte ses som lika viktigt. Detta leder till indragna planeringar och skiftande arbetsuppgifter där fritidshemsläraren förväntas ta uppgifter från personal som är frånvarande. Enligt de fritidshemslärarna så leder detta till att arbetet mot läroplanen som de vill utföra faller bort och det blir mer barnpassning eller inte lika kvalitativt arbete.

6.1 Rollteori

I den här delen så presenteras ett avsnitt där det empiriska materialet har analyserats med hjälp av de begrepp som vi tog upp i den teoretiska bakgrunden, *förväntningar och rolloklarhet*.

6.2 Förväntningar

I de intervjuerna vi har haft har det framkommit att fritidshemslärare upplever olika syn på de förväntningar som finns på dem själva, på klasslärare och ledning. Även vilka förväntningar som finns från ledningen och klasslärares sida på fritidshemsläraren.

En del av respondenterna upplever att fritidsansvarig på deras arbetsplats inte tydligt gjort vilka förväntningar de har på fritidshemsläraren och att fritidsansvariga brister i sitt ledarskap. Exempelvis i hur arbetsuppgifter delegeras ut, har olika veckor olika personer samma ansvarsområde vilket kan upplevas som förvirrande. Det framkommer i intervjuerna att det otydliga ledarskapet och för få förväntningar medför en känsla av osäkerhet i rollen hos fritidshemslärarna.

Det upplevs hos andra fritidshemslärare att ledningen är inlyssnande och att samarbetet fungerar bra. I enstaka fall lyfts känslan av att klasslärarna har mer att säga till om, känslan hos fritidshemsläraren är att klasslärares ord väger tyngre i samtal kring vad som ska göras och inte göras i klassrummet och på lektionerna. Det framkommer på olika sätt genom intervjuerna. Här presenteras ett exempel på hur förväntningarna från en fritidsansvarig kan se ut.

”Det ska finnas tydliga direktiv från fritidsansvarig vad som förväntas av mig som pedagog samt tydliga mål om vart vi är på väg.” (Informant 2, 2023)

Fritidshemslärare från citatet ovan upplever att förväntningarna på honom från den som är fritidsansvarig är otydliga och att de inte klargjort sina förväntningar eller mål för honom, vilket skapar osäkerhet hos honom. I samband med att fritidshemsläraren inte får det utrymmet han behöver för att kunna arbeta med eleverna i skolan och på fritidshemmet så upplevs denna ostrukturerade känsla. Fritidshemsläraren ger sken av att det önskas tydliga förväntningar och mål kring vad som förväntas av honom.

”Jag skulle säga att jag behöver en tydlig struktur kring fritidshemmet och att fritidshemmets del i läroplanen tas på större allvar av lärarkollegor och ledning.” (Informant 4, 2023)

I citatet ovan upplever fritidshemslärare att fritidshemmets läroplan inte tas på allvar av kollegor och ledning. Vilket han känner skapar en osäker struktur på fritidshemmet där förväntningarna blir oklara. Upplevelsen speglar sig i oklara direktiv från ledningen där fritidsansvarig ingår, dålig kommunikation, olika lösningar på likartade problem som uppstår. Önskan om att fritidsansvarig visar vilka mål som ska uppnås och på vilket sätt fritidshemmet ska nå dit. Denna typ av önskemål om tydligare styrning kan ses som ett tecken på osäkerhet och en typ av otrygghet i sin arbetsroll. Thylefors beskriver att människor som är otrygga i sin yrkesroll riskerar att gå in i en fasad och ge sken av att kompetensen är högre än vad den är. Detta kan resultera i att lärarna hamnar i en ohanterlig stressituation. Om det i stället hade upplevt lugn och trygghet i sitt arbete hade det lett till arbetstillfredsställelse och stolthet över sin yrkesroll (Thylefors 2018, s. 60 – 61). I en annan intervju upplevs det en känsla av att fritidshemmet blivit bortprioriterat senaste tiden, vilket det inte var då respondenten började på arbetsplatsen.

”Tyvärr tycker jag att fritids har fått stå undan de senaste åren. Veldig stor skillnad jämfört med när jag började här att fritids glöms bort på något sätt. Vi får ju påpeka liksom, ska inte vi få vara med på den här utbildningen? Jaha, vill ni det? Ja, det kan ju vara bra att vi kanske också får veta vad lärarna gör.” (Informant 1, 2023)

I citatet ovan lyfter fritidshemsläraren att fritidshemmet glömts bort de senaste åren och att det upplevs att hon måste påpeka för ledningen att fritidshemslärare också vill ta del av

utbildning som erbjuds på arbetsplatsen. Det beskrivs även förväntningar som finns på fritidshemsläraren från ledningens sida med att arbeta med exempelvis språk och kommunikation blir svåra att uppnå när fritidshemsläraren inte blir inkluderad i den utbildningen som erbjuds. En annan respondent förklarade att hans upplevelse var att ledningen var på deras sida och var inlyssnande, men det har även funnits tillfällen då de inte lyssnat.

”Jag tycker dock att i och med att vi alla på fritids är utbildade och liksom, det här är det vi kan så har de faktiskt lyssnat. Ibland har det varit tillfällen där lärarna klagat på att de behövt vara ute på rasten och då har ledningen ändå sagt till oss att vi behövt vara ute för att lärarna ska få en paus.” (Informant 5, 2023)

I citatet ovan berättar en fritidshemsläraren att det upplevs att ledningen lyssnar på personalen på fritids men ibland har tillfällen uppstått där ledningen ålagt uppgifter på fritidshem personalen som upplevs som orättvisa. Arbetsuppgifter som blivit delegerade till fritidshemsläraren som egentligen hade kunnat förväntas utföras av vem som helst på skolan. Thylefors förklarar att mål och förväntningar på en arbetsplats hänger samman, med specifika mål kommer arbetsuppgifter och ansvarsområden och frågan om vem som ska ta del av vilka uppgifter och områden. Illegitima arbetsuppgifter beskrivs som uppgifter som bedöms ligga utanför en persons yrkesroll vilket skapar otydliga förväntningar och kan bidra till rollkonflikter i personalgruppen (Thylefors 2018, s. 62).

6.3 Rolloklarhet

Upplevelser av att fritidshemslärare blir motarbetade av klassläraren som fritidshemslärare arbetar med under förmiddagarna har bidragit till att fritidshemslärare tvivlar på sin roll. Exempel på arbetsuppgifter som blivit delegerade till fritidshemslärare som sedan inte använts i verksamheten har också skapat en osäkerhet på om fritidsansvarig vet vilken roll fritidshemsläraren ska ha. Rolloklarhet hos personalen på grund av bristande direktiv från ledningen, personalen känner sig trygg i sin roll men med ledningens osäkerhet kring vad som ska göras blir personalen tveksam och osäker på *hur* saker ska göras.

“Jag upplevde att jag var en hjälpreda i stället för en lärare. Det var mest att kopiera papper och sudda tavlan osv, detta var i alla fall min upplevelse.” (Informant 4, 2023)

I citatet ovan förklarar fritidshemsläraren att dennes roll i klassrummet inte var som förväntat, känslan av att vara en hjälpreda i stället för lärare blev tydlig väldigt snabbt.

Fritidshemsläraren förklarar också sin upplevelse som att ha blivit osynliggjord i klassrummet och dennes roll blev högst oklar. Fritidshemslärare har börjat tvivla på sin roll då den tagits för givet av klassrumsläraren på ett specifikt sätt. Rollen i klassrummet har å andra sidan blivit tydlig på det sättet att fritidshemsläraren vet hur klassrumsläraren vill att denna ska arbeta. Den personliga förväntningen som fritidshemsläraren har på sig själv och sin roll upplevs som oklar på grund av oklarheter mellan kollegorna. Fritidshemsläraren beskriver känslan av att det är viktigt med att roller och uppgifter bör vara tydliga då både arbetsgivare och arbetstagare kan se sin roll och vikten av den på arbetsplatsen.

”Jag har planeringstid på mitt schema vilket är bra, men det är ingen idé att jag har det om man inte tar vara på de uppgifter jag gör.” (Informant 4, 2023)

I de ovanstående citaten beskrivs olika upplevelser där fritidshemslärare roll är oklar vilket upplevs av fritidshemslärare som frustrerande. Rollen som fritidshemslärare inte upplevs eller följs som den varit beskriven på arbetsplatsen, arbetsuppgifter som fritidshemsläraren har fått delegerade som sedan inte tas tillvara på skapar en osäkerhet och ifrågasättande om dennes roll och syfte. Thylefors beskriver att diffusa roller skapar osäkerhet i personalgruppen, de komplicerar samarbeten mellan kollegorna. Rolloklarhet bottnar oftast i ett gemensamt problem, oftast är det ganska klart *vad* som ska uppnås och *vad* målet är. Men den stora frågan blir *hur* det ska uppnås. Mål och arbetsuppgifter upplevs ofta som abstrakta och därav är det egentligen inte arbets- eller målbeskrivningar som efterfrågas. Det som egentligen efterfrågas är färdigheter och metoder för hur målet ska nås. En annan bidragande faktor kan handla om att det finns olika vägar för att nå samma mål vilket resulterar i att personalgruppen efterfrågar tydliga väganvisningar och har svårt att acceptera olika sätt att nå målet (Thylefors 2018, s. 62 - 63).

I en annan intervju beskrivs ett konkret exempel på hur fritidshemslärarens upplever sin roll som tydlig. Därför ville vi här lyfta fram detta positiva exempel på hur en fritidshemslärarens roll kan se ut.

”Jag har olika tider i och med att vi på fritidshus har stängning och sådana grejer men som tidigast börjar jag faktiskt 8 och då är det jag i klass kommer in agerade som samverkade nu i förskoleklass har man tre lärare. Det är två mentorer och en fritidssamverkare eller en fritidsledare som är med. Men ibland har det blivit så att om

man har ett någon specifik elev i klassrummet som man själv behöver följa då blir man ibland lite som en resurs också. För min del som samverkar tänker jag att man får använda sig lite av helikopterperspektiv.” (Informant 5, 2023)

I citatet ovan beskrivs ett exempel där fritidshemsläraren känner sig trygg i sin roll, han vet vad som förväntas av honom i klassrummet samt hur han ska gå till väga. Ofta intar han ett helikopterperspektiv där han får en bredare blick över klassrummet och eleverna, han ser vilka som behöver stöd och hjälp och agerar därefter.

6.4 Medborgarideal

I denna del av analysen så kommer vi utgå från ett läroplansteoretiskt perspektiv som inbegriper begreppen medborgarideal och senare den dolda läroplanen.

Resultatet visar att det är i mindre grupper som samtal gällande etiska frågor och demokratiska diskussioner kommer fram och leds av lärare.

Wahlström (2023) menar att medborgaridealet som det uttrycks i Lgr22 (Skolverket) har en riktning mot ett rättviseorienterat medborgarideal som innebär att medborgare ska kunna analysera och diskutera rättvisaspekter i sociala samtal. I följande citat så beskriver också de lärare mot fritidshem vi har intervjuat fördelarna med att ha elever i mindre grupper för att få fram alla elevers tankar och åsikter som kan uttrycka sig i att analysera och diskutera olika rättvisaspekter.

”Jag tar en halvklass och har EQ-samtal mer om till exempel svåra frågor och den andra halva klassen är kvar med lärare. Försöker på det sättet och diskutera ja, men Etiska frågor och demokrati” (Informant 1, 2023) (*EQ = Emotion quality*)

Den här läraren beskrev de samtal som Emotion quality (känslökvalitet) där hon fick möjlighet att samtala om etiska frågor och demokrati, vilket i sig inte behöver vara närliggande ämne. Möjligtvis beskrev hon mer det sociala rum där dessa olika frågor kan diskuteras. I nästa citat så beskriver en annan lärare hur hen ser dessa frågor som en lärande och spontan situation.

”- för mig är livskunskap man pratar, man har dialog helt enkelt om viktiga grejer.” (Informant 5, 2023)

Här beskriver läraren att man under de samtal som hen kallar livskunskap kan analysera och diskutera frågor som har fångat elevers intresse. Samma lärare fortsätter beskriva sitt arbete följande.

”Ibland har det bara varit om vi exempelvis har tittat på Lilla aktuellt och nyheter. Då kan det ha varit att du fastnar på något ämne dem tar upp. Men det kan vara sociala medier, bland annat Snapchat eller något annat ämne. De kanske säger: Oj, det här var spännande. Då kan jag faktiskt bara pausa och säga OK nu, vi bryr oss inte vi pratar bara öppet. Där har man vetat att de har varit väldigt uppskattat också bland barnen, de har bara kunnat få prata och det har inte varit någon så här, Oj nu pratar jag med en lärare utan nu vi pratar öppet.” (Informant 5, 2023)

I ovan citat så beskriver läraren i fritidshem hur hen arbetar med språk och kommunikation tillsammans med eleverna och öppnar upp för dialog utifrån deras behov. På det här sättet kan vi tolka att hen får upp diskussioner eller analyser om ämnen som är viktiga för eleverna där läraren kan hjälpa dem i det.

Flera av lärarna tar upp att det är under de här samtalen som de känner att de får möjlighet till att leda eleverna att lära sig diskutera och tänka kritiskt mot information de får från omvärlden. Flertalet lärare beskrev att de kunde diskutera med eleverna så att de själva kunde lära sig att analysera situationen så gott som de kan förmå.

Enligt Wahlström (2023, s. 183) riktas 2022s läroplan mer mot ett individuellt format medborgarideal där de mänskliga rättigheterna och demokratisk värdegrund ligger i fokus. Utifrån våra intervjuer beskrev lärarna att de efterlyste halvklasser för att mer kunna ta del av elevers etiska frågor på en mer individuell nivå. I nästa citat så beskriver läraren hur viktigt språket kommuniceras med eleverna.

”Kommunikation och hur vi både pratar och använder vårt språk är väldigt viktigt för dagens barn. I vissa områden kanske viktigare än andra” (Informant 2, 2023)

Att språk och kommunikation är speciellt viktigt i vissa områden kan spegla det storstadsområde där de vi intervjuade arbetade inom men också här kan man ana en vilja att elever som inte har samma kulturella bakgrund som normen i Sverige ska via språket bli goda samhällsmedborgare.

”Jag tänker mest relevant just nu. Ja, dels med kommunikationen kring de digitala verktygen som finns och jag tänker att lära dem om källkritik och allt det. Ja, det är det någon gång det är relevant så är det just nu ju, ja i dagens samhälle.” (Informant 5, 2023)

Resultatet visar med andra ord hur lärarna ser på läroplanen att lära ut hur elever ska bli källkritiska och analyserande av sin omvärld. I citatet relaterar läraren läroplanen till elevernas omvärld och deras erfarenheter. Här menar Wahlström (2023, s. 184) att formen av ett seminarielett samtal också skulle kunna ge eleverna ett mer individuellt anpassat källkritisk syn som också bygger på den individuella demokratiska medborgare som hon menar är medborgaridealet i LGR22 (Skolverket 2022).

En lärare vi intervjuade betonade också att ett stort barnantal begränsar möjligheterna till att ha mer individuella samtal. Läraren menade då att i brist på annat så blev det stormöte med alla klasser i årskursen och då går det inte att alla kommer till tals och att det finns stor risk att lärarna och inte eleverna styr samtalsämnen och vem som kommer till tals.

6.5 Den dolda läroplanen

”Vi ska försöka få eleverna att komma ner och samtala med en god ton” (Informant 3, 2023)

Det vi kan se från det här citatet är att språk och kommunikation för flera är att eleverna lär sig samtala och blir vägleda in till att ha just samtal. För andra finns det en mer disciplinär aspekt på det genom att man ska lära elever att man säger tack efter man får något eller att man använder sig av en god ton. Broady (1980, s. 12) menar att just dessa disciplinära åtgärder finns kvar ända sedan 1800-talets folkskola där barnens ”råhet” skulle slipas av och att skolan var en mer uttalad uppfostrande institution. Dessa inslag finns inte kvar i dagens läroplan mer än det som står att fostra goda medborgare.

När det handlar om arbetet med språk och kommunikation på fritidshemmet så får vi lite olika resultat vilket är att förvänta sig från ett relativt oklart centralt innehåll som säger att barn ska få samtala och lyssna på exempelvis vardagliga händelser och etiska frågor (Skolverket 2022). Detta innebär att de lärare vi intervjuat har olika tillvägagångssätt och lägger vikt på hur man samtalar eller språkbruket man använder, den här diskrepansen mellan läroplan och realisering skapar då väldigt olika svar.

”Jag tror att ibland att undervisning behöver livskunskap specifikt, det behöver inte bara vara så här en bok eller att du sitter framför en bänk och gör saker och ting. Utan för mig är livskunskap man pratar, man har dialog helt enkelt om viktiga grejer.” (Informant 5, 2023)

Här ser vi hur fritidshemslärare tar upp livskunskap på frågan om hur hen arbetar med språk och kommunikation i fritidshemmet som är en stor del i den kommunikation som finns mellan lärare och elever enligt läraren vi intervjuade.

”- nu med förskoleklass exempelvis, de är inte vana vid att säga tack när de får något. Vi måste gå igenom och där har jag sagt speciellt med min klass har jag förklarat att när man får någonting då säger man tack osv. dem kanske inte visste om tidigare eller så visste de om det men nu gör de det och det är bra med sådana små stunder.” (Informant 5, 2023)

Flertalet lärare tolkade språk och kommunikation som en mer disciplinär eller uppfostrande aspekt av läroplanen som uttrycker sig i hur man talar med andra eller rent grundläggande beteende som att säga tack efter man har fått något. Detta kan ses som ett uttryck för att den dolda läroplanen handlar om uppfostrande aspekter som man skulle kunna tycka var självklara, Liza Haglunds (2020, s. 200) tidigare forskning visar på att skolan och i förlängning fritidshemmet nu måste lära elever rent elementära saker som tidigare var självklart att barnen lärde sig hemma.

”- några från fritids som ska alltså ska hålla i halvklasser. Och samtala om olika ämnen. Och så där beroende lite, kanske lite aktuella ämnen vad som är aktuellt just nu, men också andra samtalsämnen som är aktuella då.” (Informant 1, 2023)

Här ser vi beskrivningar av arbetet i språk och kommunikation med att man håller i samtalsgrupper och låter eleverna få samtala om vad de behöver lyfta utifrån sina intressen. En lärare vi intervjuade kopplade just språk och kommunikation till hur elever använde språket och hur de kommunicerade med framför allt svordomar eller respektlöst beteende mot andra elever och mot lärare.

”jag tror det enklare att få den individ som säger hela alfabetet på svordomar och få bort det och lära sig prata. Att använda de svordomarna att vända på det, att de pratar snyggare och prydligare och ett bättre språkbruk på lektion eller på raster eller på lekar eller aktiviteter på fritidshemmet” (Informant 3, 2023)

Här återkommer vi igen till den fostrande aspekten som flertalet lärare kopplade till språk och kommunikation, hur man försöker lära elever att inte svära eller använda kränkande ord. Det ingriper också på lärarens egna värderingar om hur elever ska prata och kommunicera för att bli en god samhällsmedborgare i framtiden. Det fanns också aspekten av en mer demokratisk inriktning där halvklasser eller små grupper av elever får chansen att diskutera och samtala

med vuxna. Det beskrevs också som grunden i att leka och hur man beter sig när man gör det som följande citat visar:

”Vi har även byggt banor i klassrummen, sedan får dem arbeta i par en har ögonbindel och den andra ska berätta hur den andra ska gå igenom banan. Ett fantastiskt sätt att använda kommunikation och rätt språk.” (Informant 2, 2023)

Här ser vi hur läraren använder språk och kommunikation som grunden i att skapa helt nya lekar för eleverna och man kan även utröna med uttrycket ”rätt språk” att de egna värderingar och fostrande speglas i hur läraren anser att de ska använda språket.

7.0 Avslutande diskussion

I vår frågeställning reflekterade vi hur lärare mot fritidshem beskriver sitt arbete med språk & kommunikation. Resultatet visar att arbetet med språk & kommunikation ses som en betydande faktor i deras vardagliga praxis där man försöker hitta lösningar för att få till de olika delarna från läroplanen. Det praktiska arbetet kan skilja sig åt men för alla som vi intervjuade så innebar språk & kommunikation ett värdegrundsarbete med barnen med en demokratisk ingång på individuell nivå.

Vad innebär då fritidshemslärares roll i arbetet med språk och kommunikation?

Likt Karlsudd och Dahls (2022) forskning så kan vi se skillnad på där personalstyrkan består av enbart utbildad personal mot där det bara finns ett fåtal i framför allt tydlighet i sin roll som fritidshemslärare. Här visade vårt resultat att när hela arbetslaget var utbildad så kunde de på ett helt annat sätt ta ställning mot klasslärare och ledning för sin rätt att arbeta mot fritidshemmet utan att ta över andra uppgifter från bland annat klasslärare (jmf Ludvigsson och Falkner 2019 och Haglund 2018)

Vårt resultat visar även att i kontrast mot Ackesjö, Nordänger och Lindqvists (2016) forskning där nyexaminerade lärare mot fritidshem behövde stå upp för den nya professionen som är annorlunda mot den roll som fritidspedagoger hade så har fritidshemslärare nu ett starkare fäste i sin roll med tydligare ramar. Lärarna beskriver att det finns brister gällande ramfaktorer för att sen kunna arbeta aktivt mot ett kvalitativt fritidshem. Det finns också likheter gällande förväntningar från vårdnadshavare som Haglund (2018) beskriver som omsorgstagande. Detta visar att även om rollen stärkts i skolans värld så är synen från vårdnadshavare i stor utsträckning oförändrad.

7.1 Metoddiskussion.

I slutet av denna studie har det framkommit att intervju som metod varit en bra väg att gå för att få fritidshemslärarens syn på möjligheterna att arbeta med språk och kommunikation på fritidshemmet. Studien utgår ifrån fritidshemslärarens perspektiv eftersom intresset låg i hur de upplever möjligheterna att arbeta med språk och kommunikation, om vi hade genomfört observationer hade vi kunnat få en djupare förståelse för hur arbetet sett ut i verksamheten. Nu i efterhand har vi reflekterat över om det skulle varit bättre att vi varit med på varandras intervjuer då vi eventuellt hade kunnat komma in på saker eller ställt andra följdfrågor som hade varit relevanta. Med detta menar vi att om vi hade intervjuat tillsammans hade vi kunnat fått ett bredare material. Att respondenterna arbetade på skolor i ett mångkulturellt område anser vi att det fångat en bild av hur det ser ut i just dessa områden. Hade vi i stället intervjuat fritidshemslärare i ett homogent samhälle hade resultatet kanske sett annorlunda ut. Eftersom vår utbildning har en interkulturell profil anser vi att det var viktigt att fånga just det perspektivet.

Användningen av semistrukturerade intervjuer som metod anser vi vara en styrka då vi förhåller oss med frågor från intervjuguiden men med stort utrymme för respondenten att tala fritt och öppet vilket vi såg gav en positiv effekt på intervjun. En stor del av det empiriska materialet kom självmant från respondenterna där de fick berätta fritt och öppnade upp sig, vilket de eventuellt inte hade gjort om vi haft mer slutna frågor.

Vidare forskning är möjligtvis att få perspektiv på fritidshemmet från mentorer eller ledning då den forskning vi läst och själva utfört har enbart varit från fritidshemslärare och andra verksamma i fritidshemmet. Ett annat perspektiv som vore intressant är att gå djupare in på didaktiken när det gäller undervisningen av språk och kommunikation i fritidshemmet. Ett perspektiv som uppkom under studien som skulle kunna vara intressant för fritidshemmets vidareutveckling är hur fritidshemslärare arbetar med språk och kommunikation på olika fritidsavdelningar och vilka skillnader dessa medför.

8.0 Referenslista

Intervjuer

Informant 1, 2023-10-30

Informant 2, 2023-10-30

Informant 3, 2023-11-04

Informant 4, 2023-10-30

Informant 5, 2023-11-03

Litteratur

Ackesjö, H. Nordängers, U och Lindqvist, P (2016). "Att jag kallar mig själv för lärare i fritidshem uppfattar jag skapar en viss provokation". Om de nya grundlärarna med inriktning mot arbete i fritidshem. *Educare*, ISSN 1653-1868, no 1, p. 86-109

Broady, D (1980). Den dolda läroplanen. *Kritisk utbildningstidskrift*, nr 16, 1980, pp. 4–55

Eriksson-Zetterquist, U och Ahrne, G. (2021). Intervjuer. I Ahrne, G. och Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Liber Ab, Stockholm.

Haglund, B (2018) "Men dom flesta har en liknande situation" Ett narrativ om bristande personella resurser och omgivningens begränsade förväntningar. *Barn* nr. 2 2018: 75-92, ISSN 0800–1669 © 2018 Norsk senter for barneforskning

Haglund, L (2020) The Need for Care: A Study of Teachers' Conceptions of Care and Pupils' Needs in a Swedish School-Age Educare Setting. DOI: [10.3224/ijree.v7i2.07](https://doi.org/10.3224/ijree.v7i2.07)

Holmberg, L (2022). *Perspektiv i fritidshem*. Stockholm: Natur och kultur.

Karlsudd, P och Dahl, M (2022). Att avlasta eller avlastas? Lärare i fritidshems uppfattningar om sin arbetssituation och behovet av lärarassistenter. doi: 10.24834/educare.2022.3.1

Ludvigsson, A och Falkner, C (2019). Fritidshem - ett gränsland i utbildningslandskapet: Lärare i fritidshems institutionella identitet. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, E-ISSN 2387-5739, Vol. 5, s. 13-26

Närvänen, A och Elvstrand, H (2014). På väg att (om)skapa fritidshemskulturer Om visioner, gränsdragningar och identitetsarbete. Barn nr. 3 2014: 9–25, ISSN 0800–1669 © 2014 Norsk senter for barneforskning

Patel, R. och Davidson, B. (2019). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Femte upplagan Lund: Studentlitteratur

Skolverket. (2022). Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om utvecklingssamtalet och den skriftliga individuella utvecklingsplanen.

Skolverket (2011). Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2022). Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022. Stockholm: Skolverket.

Skolöverstyrelsen (1962). Läroplan för grundskolan 1962. Stockholm: Skolöverstyrelsen.

Thylefors, Ingela (2018). Roller och rollstress, i Lennéer Axelson, Barbro och Thylefors, Ingela. *Arbetsgruppens psykologi*, s. 59–66. Natur & Kultur.

Wahlström, N (2023). Läroplansteori och didaktik. Tredje upplagan. Malmö: Gleerups

Bilaga 1 Intervjuguide

Vår intervjuguide som vi följde såg ut på följande sätt:

Personliga frågor:

Vem är du? Hur länge har du arbetat inom fritidshem? Vilken/vilka årskurser? FF: Vad har du för utbildning, examen?

Del 1

Vad tänker du om språk & kommunikation? Om svar att det är viktigt, varför?

Hur arbetar du med språk & kommunikation på din arbetsplats?

Vad ser du för möjligheter och hinder för att arbeta med språk & kommunikation? FF: Hur är dina möjligheter på ditt nuvarande arbete?

Vad behövs för att du ska kunna arbeta som bäst med språk & kommunikation?

Finns det delar i läroplanen som du anser är viktigare än andra i ditt arbete?

Del 2

Hur ser din roll ut i skolan och hur påverkar det ditt arbete i fritidshemmet?

Hur skulle du vilja att din roll utvecklades mot fritidshemmet?

Vad i din roll som fritidshemslärare anser du borde prioriteras högre från ledningshåll?

Vilka förväntningar känner du att du lägger på dig själv, vilka tror du andra lägger på dig?